

УДК 339.92 (4/477)

ОСНОВИ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

І. Михасюк, О. Чаус

*Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, просп. Свободи, 18*

Розглянуто шляхи забезпечення підприємницької діяльності в Україні в умовах світової фінансової, енергетичної, технологічної та продовольчої криз, шляхи підвищення конкурентоспроможності українського підприємництва.

Ключові слова: підприємництво, криза, конкурентоспроможність, глобалізація, тонізація.

В умовах нинішньої світової фінансової кризи в Україні на передній план слід віднести фінансову безпеку, яка передбачає захищеність фінансових інтересів держави, зокрема суб'єктів підприємницької діяльності. Адже вона тісно пов'язана з іншими складовими економічної безпеки. Від її рівня залежить інвестиційний клімат у державі. Фінансова безпека зумовлена стабільністю грошово-кредитної, бюджетної та валютної систем, визначена багатьма показниками, зокрема такими, як розподіл державного бюджету, стійкістю банківської системи, національної валюти, станом зовнішньої та внутрішньої заборгованості.

Крім фінансової в сьогоdnішній ситуації українського підприємництва не менш важливою слід вважати енергетичну безпеку, яка відображає захищеність держави від дефіциту енергії та її ціни на внутрішньому ринку. Вона залежить від кількості імпортованих енергоносіїв та країн-експортерів, енергоємності виробництва, розвитку національного паливно-енергетичного комплексу, його технічного та технологічного рівня і, відповідно, собівартості енергії. На даному етапі, зокрема загострення українсько-російських відносин, енергетична безпека загострюється, що негативно впливає на стан підприємницької діяльності в Україні.

Крім фінансової та енергетичної виділяють технічну та технологічну безпеку, як здатність держави забезпечити розробку та впровадження новітніх технологій для випуску конкурентоспроможної продукції. Її рівень залежить від державної підтримки фундаментальної та галузевої науки, орієнтованості на ресурсо- та енергоощадні технології, вихід на закордонні ринки. Від фінансової та техніко-технологічної безпеки залежить безпека військово-економічна. Вона зумовлена рівнем розвитку військово-промислового комплексу, який повинен задовольняти потреби армії на рівні раціональної оборонної достатності і забезпечити експорт продукції військового призначення в інші країни світу. І, звичайно, продовольча безпека, яка передбачає забезпечення населення країни високоякісними продуктами харчування, гарантоване достатнє харчування у разі стихійного лиха, війни, блокади з боку інших держав. Вона залежить від стану національного агропромислового комплексу та його підтримки державою, земельного законодавства, форм власності та господарювання.

Ряд науковців [1] рейтинують відомі потенційні загрози економічному суверенітету України, а отже і підприємницькій діяльності, насамперед, структурними диспропорціями, мотивуючи це тим, що Україна отримала у спадщину надзвичайно енергоємний промисловий сектор, суттєво змінити структуру якого за роки незалежності виявилось неможливим, як і тінізація та корумпованість української економіки.

В останні роки (2010-2012 рр.) відбувалось катастрофічне падіння урожайності, продуктивності сільського господарства у США та ряді країн ЄС. У зв'язку з цим в умовах глобальної кризи першочерговим в економічній політиці абсолютної більшості країн світу є гарантування продовольчої безпеки. В Україні затяжний кризовий стан, у якому перебувають сільське господарство та інші галузі агропромислового комплексу, призводить до погіршення постачання населення продуктами харчування, створює соціальну напругу в суспільстві. А в умовах глобальної фінансово-економічної кризи серед інших чинників важливе місце в аграрній політиці посідає державний протекціонізм, захист внутрішнього ринку шляхом обмеження ввезень іноземних товарів з метою підтримки власного виробника. Для цього застосовують митний захист, субсидування експорту, гарантування прозорості експортно-митних потоків. Проте в цілому рівень безпеки підприємницької діяльності в реальному секторі економіки України, тим паче в аграрному, є недостатнім. Посилюються загрози, які виходять як від криміналітету та корупції, так і від непослідовності та неефективності офіційної економічної політики держави. Оскільки норму прибутку на капітал, що функціонує, його власник розглядає як певну плату за ризик, то неважко зрозуміти, що успадкована недостатня ефективність реального сектора нашої економіки, зумовлена як економічними, так і технологічними чинниками, не може забезпечити належного рівня прибутків, який міг би стати нормальною платою за цей ризик. Відбувається також іноземне інвестування, фінансування небажаних для сторони-донора виробництв із стратегічних, екологічних причин.

Втручання і регулювальна функція міжнародних організацій набуває в умовах такої глобалізації вирішального значення і національним державам, їхньому суверенітету згодом залишається все менше. Звужується сфера державного контролю через впровадження новітніх технологій та систем електронного зв'язку, розвиток світових комунікаційних мереж. За цих умов держава повинна залишатися саморегулювальним менеджером поступового переходу від адміністративного до економічного регулювання, інтегрування у світові економічні системи. Це потребує відповідних змін у напрямках і засобах економічної політики, підтримки розвитку потенційно пріоритетних високотехнологічних галузей промисловості, посилення ролі транснаціональних корпорацій в інтегрованій системі міжнародного виробництва. Дотепер склалася головню така система світоустрою, за якої транснаціональні корпорації (ТНК) контролюють до половини світового промислового виробництва, більше половини світової зовнішньої торгівлі, а також патентів та ліцензій на нову техніку, технологію.

Рівень економічного розвитку виступає одним з найважливіших показників стану економічної безпеки у підприємницькій діяльності, а економічна політика держави є наступним важливим чинником, що впливає на темпи економічного зростання і визначає стан зовнішньо-економічної безпеки. Йдеться, насамперед, про державне підприємство, бюджетну політику, грошову політику, валютну політику

тощо. Адже глобалізація може слугувати зняттям поділу світу і посилення конфронтації. Це стосується, зокрема, економіки, де розвиток глобалізаційних процесів тісно пов'язаний з посиленням на світовому ринку конкурентної боротьби за контроль над природними ресурсами та інформаційним простором через використання найновіших технологій, техніки. В кінцевому підсумку процеси глобалізації в економічній, інформаційній, культурній сферах відбуваються паралельно з процесами національної ідентифікації. Адже відродження національної свідомості є захисною реакцією суспільства проти руйнівного впливу відцентрових сил, пов'язаних з глобалізацією, таких як розрив традиційних зв'язків усередині країни, деградація неконкурентоспроможних виробництв, загострення проблеми безробіття тощо. Отже, опираючись на власні ресурси і сили, на ефект об'єднаної праці народу, наша держава повинна реалізувати свій шанс стати великою конкурентоспроможною підприємств і єдиною політичною нацією з європейським рівнем економіки.

У нинішній ситуації (2010 – 2012 рр.) державні структури в Україні не досягнули економічної рівноваги, зокрема весь час підтримуються на державному рівні поставки газу, замість того, щоб замінити його використання електроенергії і іншими видами енергоносіїв. Без цього принципового структурного моменту рівноваги не досягти. Крім того, як вважають окремі вчені, на даний момент не можна говорити про грошову систему, фінансові інституції, оскільки не створено відповідних фінансових механізмів.

На даний час при формуванні механізмів регулювання світової економіки в умовах глобалізації повинна йти мова про добровільні угоди, згідно з якими держави зобов'язуються дотримуватись багатосторонніх договорів, визначених правил у сфері торгівлі, від виконання яких очікують певних переваг. За таких умов підприємництво України має можливість одержати такі права і переваги в СОТ, які сприятимуть забезпеченню стабільного і довгострокового економічного зростання: розширений і недискримінаційний доступ українського експорту товарів і послуг на ринки країн-членів цієї організації; забезпечення контролю за необ'єктивним ставленням до оцінки українських товарів і послуг на ринках більшості країн світу; встановлення контролю за недопущенням необґрунтованих обмежень щодо ввезення в Україну товарів з інших країн; створення сприятливих умов для українських виробників товарів щодо розвитку конкурентоспроможних у світовому масштабі товарів і постачальників послуг; збільшення надходження в економіку нашої держави іноземних інвестицій і ін.

У глобальній економіці стосовно економічної безпеки як підприємництва, так і держави в цілому йдеться вже не про конкуренцію між секторами світової економіки, які випускають взаємозамінну продукцію. Оскільки порушники втрачають національний характер, то часто стає неможливим застосування до них законодавства певної країни. Тут потрібні спільні правила конкуренції, які б поширювалися на велике коло країн. Отже, в міру глобалізації істотно зростає роль регулювання питань конкуренції на міжнародному рівні. Сьогодні потрібні нетрадиційні заходи, нові спільні законодавчі документи, спеціальні нові організаційні структури, що сконцентрують свою увагу на поки що часто не вирішених проблемах багатюрисдикційного застосування конкурентного законодавства. Конкурентні законодавства окремих країн є внутрішньодержавними, а процеси виробництва дедалі більше набувають міждержавного, глобалізованого характеру. Без взаємної відповідності процесів розвитку виробництва і засобів його

регулювання негативні наслідки можуть бути такими самими глобальними, як і саме виробництво. Тому світова громадськість у другій половині минулого століття звернула увагу на необхідність розробки і втілення в життя спільних принципів регулювання конкуренції у світі. З цією метою в рамках міжнародних організацій дані питання активно обговорюються, розробляються загальні для всіх учасників вимоги й правила здійснення конкурентної політики. У результаті, вже сьогодні конкуренція на міжнародних ринках регулюється не тільки двосторонніми угодами, а й цілою низкою різноманітних багатосторонніх міжнародно-правових інструментів.

В умовах глобалізації економіка відкриває нові ринки збуту і нові інноваційні центри, тому підприємства не можуть бути закритими системами. Водночас процес глобалізації економіки не тільки не веде до створення світу без кордонів, а навпаки, сприяє посиленню національних відмінностей.

Валютно-фінансова криза в Україні проявляється не просто в нестачі ліквідності і валюти, а й дестабілізації усіх соціальних програм – оплати праці, пенсій і т.п. Першого удару криза завдала підприємствам найпотужнішої галузі України – металургії (різке зниження попиту на сталь за кордоном). Далі – постраждали інвестиційні компанії, банки, підприємства АПК, забудовники. Адаже на діяльність підприємництва впливає відсутність взаємодії між різними рівнями влади, які змагаються між собою за розширення повноважень, забуваючи про необхідність реалізації тих прав та обов'язків, які їм надані.

Неузгодженість дій державних структур використовується тіншовими структурами, які одержують простір до зростання, до розкрадання державного і колективного майна, ухилення від сплати податків, шахрайства з фінансовими ресурсами і зростанням фіктивного підприємництва. За таких умов підприємництво у сфері матеріального виробництва зменшується, а частка підприємств, які займаються ґрутовою та роздрібною торгівлею, посередництвом, зростає.

Глобалізація потребує перш за все регулювання підприємництва. Впевненість в глобальній грі може бути забезпечена тільки завдяки власному компетентному управлінню, розробці ефективних стратегій, оволодінню комплексними структурами, оптимізації транснаціональних процесів і підготовці кваліфікованого міжнародного персоналу. Оптимальної глобалізації не існує. Порівняльні переваги не можуть бути вічними, ситуація постійно змінюється. Успіх глобалізації цієї чи іншої корпорації, як і цілої країни, залежить від вдалого управління з боку керівників компаній, окремих підприємств і державних органів влади.

Ефективне вирішення питань використання інновацій і розробки нових продуктів підприємства повинні ставати все більшої децентралізації.

Разом з цим слід посилити регуляторну роль держави, регіонів і компаній у підвищенні конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. Дії урядових структур повинні бути спрямовані передусім на підтримку закордонних операцій "своїх" транснаціональних компаній, просування вітчизняних товарів на ринки інших країн, а також на захист внутрішнього ринку через жорсткі вимоги до якості, екологічності товару.

Сьогодні вже задіяна Національна програма співпраці українських підприємств в системі СОТ, нарощування конкурентоспроможності вітчизняного господарства, яка враховує загальнодержавні та регіональні інтереси. Міжнародна конкуренція зростає й за рухомі фактори виробництва, за приватний страховий капітал. З'являється більше можливостей для дроблення виробничих процесів та перенесення окремих

ступенів виробництва в інші місця з вищими порівняльними витратами та перевагами. Сучасні теоретичні та емпіричні дослідження у сфері конкурентних відносин дозволяють сформулювати ознаки зміни природи конкуренції, як це вважають окремі дослідники [2]. Це, насамперед, трансформація ролі споживачів, що проявляється в активізації пошуку ними підприємств з необхідними стратегічними можливостями для створення бажаної цінності. Цей підхід передбачає реалізацію “класичного маркетингу навпаки”, коли споживач самостійно обирає для себе цінність (або її складові з можливих альтернатив) і цим впливає на товарну політику підприємств і ціну товару. Деагрегування і фрагментування ринків, що вимагає принципово нових, зокрема і державних, підходів до сегментування ринків і розгляду кожного споживача як окремого ринку, у свою чергу передбачає створення для нього унікальної цінності. Такий підхід формує сталу тенденцію індивідуалізації виробництва. Крім того, розвиток телекомунікаційної мережі сприяє перетворенню усіх підприємств, незалежно від масштабів діяльності, у глобальні. Уряду країни слід враховувати нинішнє розширення горизонту та багатовекторності конкуренції, що змінює класичні уявлення про конкуруючі підприємства як про такі, які мають схожість з точки зору споживачів, до появи нетрадиційних конкурентів.

З іншого боку – дерегуляція. Вона корисна, якщо не дає державі гальмувати розвиток виробництва. Однак сподіватись, що дерегуляція дасть змогу створити потужну економіку, коли держава не допомагатиме розвивати економіку – нонсенс [3]. Економічний механізм країни треба ретельно спроектувати, за планом скласти й відрегулювати. І тільки після цього запустити в самостійну “ліберальну” автоматичну роботу. А в умовах зростаючої глобалізації, на думку багатьох аналітиків [4], головна проблема – нестача належного регулювання руху капіталів, які тепер повинні бути навіть жорсткими, замість тривалої “політики дерегуляції”. В сучасних умовах чинник глобалізації набув першорядного значення і жодний уряд жодної країни не може не враховувати його. Вже сьогодні глобалізація сягнула тієї точки, коли уряди неспроможні чинити опір швидким коливанням міжнародних потоків самостійно. Втручання і регулювальна функція міжнародних організацій набуває в умовах такої глобалізації вирішального значення. Тому одним із наслідків глобалізації може стати деяке послаблення ролі національної держави. Адже багато параметрів і напрямів розвитку задані ззовні, зі світового співтовариства. Проте зростає значення як наднаціонального рівня з різноманітними новими центрами влади і впливу, так і нижчих, локальних рівнів. Отже, розвиток інформаційних технологій, вільне поширення інформації, яке сприяє культурному обміну, зближенню народів, універсалізації гуманітарних цінностей, тягне за собою цілий ланцюг негативних наслідків, таких як масовізацію культури, нав'язування інтернаціональних моделей поведінки, маргіналізацію високих культурних зразків, з якими пов'язана історична пам'ять. Усе це послаблює соціокультурні основи національної ідентичності, створює умови для конфлікту з національними традиціями. І тому основою розвитку економіки нового тисячоліття є, насамперед, система корпоративно-економічного глобалізму, глобального менеджменту, поява глобальних корпорацій, які матимуть ознаки суверенних держав: екстериторіальність, власні збройні сили, конституції, членство в міжнародних організаціях. Вже сьогодні держава в сучасних умовах стає менш придатною виконувати свої функції. У подальшій перспективі держава буде заміщена владою глобальних корпорацій. Сьогодні в глобальних масштабах відбувається підпорядкування держави і влади могутнім корпораціям та їх власникам.

1. Економіка України: Національна стратегія розвитку: Монографія. – Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – 444с.
 2. Тарановська Н. Новітні прояви конкуренції в суспільстві, яке базується на знаннях // Економіка України. – № 2. – 2008.
 3. Шульман Л. Економічні байки доморошених монетаристів // Віче. – 1999. – № 3. – С. 37.
- Єрмошенко В. Світовий досвід політики антикризового регулювання в умовах глобалізації / Єрмошенко В. // Дослідження світової політики. – 2000. – Вип. 10. – С. 24.

FUNDAMENTALS OF BUSINESS SECURITY IN UKRAINE

I. Mikhasyuk, O. Chaus

Ivan Franko National University of Lviv, Prospect Svobody 18, UA-79008, Ukraine

The ways of business security provision in Ukraine during the global financial, energy, technology and food crisis, increasing the competitiveness of Ukrainian business.

Keywords: business, crisis, competitiveness, globalization, toning.

ОСНОВЫ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

И. Михасюк, А. Чаус

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
г. Львов, ул. Свободы, 18*

Рассмотрены пути обеспечения предпринимательской деятельности в Украине в условиях мирового финансового, энергетического, технологического и продовольственного кризисов, пути повышения конкурентоспособности украинского предпринимательства.

Ключевые слова: предпринимательство, кризис, конкурентоспособность, глобализация, тонизирование.